לך לך ב

א. לפני הציווי על מצות מילה שב־פרשתנו — „ואתה[1] את בריתי תשמור גו' זאת בריתי אשר תשמרו גו' המול לכם כל זכר" נאמרה לאברהם[2] ההבטחה „ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגו־ריך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם".

ומשמעות הכתובים היא שירושת הארץ תלוי' במצות מילה, וכ"ה בפירוש בדרשת רז"ל בתחלת פרשת מילה „הת־הלך[3] לפני והי' תמים" — „התהלך[4] לפני במצות מילה": „ואתנה[5] בריתי ביני וביניך" — „ברית[6] של אהבה וברית הארץ להורישה לך ע"י מצוה זו". ובב"ר עה"פ[7] „אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסים לארץ ואם לאו אין נכנסין לארץ . . כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו ונתתי לך ולזרעך אחריך וגו' על מנת ואתה את בריתי תשמור", וכן מפורש בזהר וארא[8] ד„כל מאן דאתגזר יריית ארעא".

וצריך להבין: הרי כבר הובטחה ארץ ישראל לאברהם אבינו בברית בין ה־בתרים, כמ"ש[9] „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו'"[10], ומה נוסף בהבטחה זו שתלוי' במצות[11] ברית מילה[12]?

ואף שלכאורה יש חידוש בהבטחה זו, שנתפרש בה שנתינת הארץ היא (באופן של) „לאחוזת עולם", הרי מלבד זאת שצריך ביאור מדוע דוקא פרט זה תלוי בקיום מצות מילה*[12], הרי לפי פשוטו גם ההבטחה הקודמת היא „לאחוזת עולם", שהרי ניתנה ב„ברית", שברית היא — לנצח ועולמית שאין בה הפסק.

ב. והנה לכאורה יש לפרש שה־חידוש בהבטחה זו הוא, כדיוק לשון

---

1) יז, ט ואילך.

2) שם, ח.

3) שם, א.

4) ל' רש"י שם „לפי מדרשו". וראה נדרים לא, ב במשנה. ב"ר פמ"ו, א. תנחומא פרשתנו טז־יז. ובכ"מ.

5) יז, ב.

6) פרש"י שם. ולכאו' ה"ז בהמשך להפירוש „לפי מדרשו", כי לפי פשוטו וכן לפי תרגומו — פי' „התהלך לפני גו'" אינו במצות מילה.

7) פמ"ו, ט.

8) ח"ב כג, א.

9) טו, יח. וראה ב"ר עה"פ (פמ"ד, כב): מאמרו של הקב"ה מעשה. ובירושלמי חלה (פ"ב ה"א) „כבר נתתי". וראה לקו"ש חט"ו ע' 204 ואילך.

10) וההבטחות על נתינת הארץ בתחלת פר־שתנו (יב, ז. יג, טו ואילך. ועוד) הי' לאחרי ברית בין הבתרים, דברית בין הבתרים הי' בהיות אברם בן ע' שנה (לפרש"י בא יב, מ), והבטחות הנ"ל היו כאשר הי' אברם בן ע"ה שנה (פרשתנו יב, ד) — ראה של"ה פרשתנו רעז, א.

11) להעיר שבירושלמי נדרים פ"ג ה"ט, שמונה י"ג הבריתות שבמצות מילה, מתחיל „כתיב ביום ההוא כרת ה' גו'", הפסוק הנאמר בברית בין הבתרים. ובתנחומא פרשתנו כ למד מהפסוקים דברית בין הבתרים — בנוגע למילה. ועל דברי הטור (יו"ד סי' רס) „ובזכותה (דמילה) נכרת לו ברית על נתינת הארץ" כתב בב"י „נראה דהיינו מדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי". וראה ב"ח שם.

12) השייכות דמילה לארץ ישראל ע"ד ה־חסידות — ראה לקו"ת עקב (טז, ג ואילך). סידור (עם דא"ח) קיא, א ואילך. ועוד.

*12) ראה לקו"ת וסידור שם.

*) ברמב"ם סוף הל' מילה לא הובא. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 54 ואילך.

המדרש, „אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסין לארץ", היינו שהמדובר כאן הוא לא על נתינת הארץ לישראל באופן של „אחוזת עולם" (כי זה הי' כבר ב־ברית בין הבתרים), אלא ע"ד כניסתן של ישראל בפועל אל הארץ[13], שהיא תלוי' בקיום מצות מילה. וכן יש לדייק לכאו־רה מלשון הזהר הנ"ל „דכל מאן דאתגזר ירית ארעא", שאין המדובר אודות ירושת הארץ לעם ישראל בכלל, שזה נפעל בברית בין הבתרים, אלא בזכותו של כל יחיד ויחיד בחלקו בארץ, שזה נעשה בשעת הכניסה לארץ בפועל.

אבל אין לפרש כן, שהרי בזהר שם אמר זה בהכתוב המפורש[14] „וגם הקי־מותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען", ד„כל מאן דאתגזר ירית ארעא", שנתינת וירושת ארץ ישראל תלוי' והיתה בזכות המילה[15], שנתינת הארץ לכלל ישראל (ולא רק הכניסה לארץ ונתינתה לכל פרט) תלוי' במילה.

ג. ויובן בהקדם מ"ש אאמו"ר ב־הערותיו על הזהר שם[16], וז"ל: „ואמר ירית כמ"ש בפסוק[17] יירשו ארץ ירושה דוקא שירושה אין לה הפסק[18], כי הרי זהו ע"י מילה ומילה מאחר שנימול אין לה הפסק כי א"א שיהי' עוד בלתי נימול ונשאר זה בו לעולם בלי הפסק, לכן כמו"כ מה שנוטל הארץ הוא בירושה שאין לה הפסק", וממשיך „ומה שגלו ישראל מארצם[18], והרי אין זה ירושה שאין לה הפסק", ומבאר זה בשני אופנים — (א) „הנה זהו רק למשך זמן ואח"כ ישובו", (ב) „ועוד זאת כי הרי זהו ע"י חטאים ועונות שע"ז נמשכת הערלה וע"ד הבא[19] על ארמית ערלתו נמשכת ואינו נראה נימול עוד ח"ו, והיינו מה שמילה ר"ת מתנה יש לה הפסק"[18].

ולכאורה צריך ביאור: מפשטות לשו־נו בתירוץ הב' משמע שרק לפי תירוץ זה הגלות הוא בגדר „הפסק" („מתנה יש לה הפסק"), משא"כ לפי התירוץ הא' (ש„זהו רק למשך זמן ואח"כ ישובו") לא מקרי הגלות הפסק, כי כיון שהוא „רק למשך זמן" הרי גם בזמן הגלות היא ארצם ובבעלותם, ולא נפסקה מהם ירושת הארץ. אבל לכאורה אם כן, למה מפרש בתירוץ הב' דהוי הפסק והרי גם הגלות הבא בסיבת חטאים ועונות אינו מבטל הבעלות על הארץ, וכמו ש־אומרים „מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו", דגם כשגלו מהארץ „מפני חטאינו" הרי היא ארצנו ואדמתנו [ועד דלכמה דיעות[20] אפילו מי שאין לו קרקע יכול לכתוב בשטר והקניתי לו ארבע אמות לפי ש„אין כל אדם מישראל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל"[21], ולמה נקט בתירוץ הב' שזהו מתנה דיש לה הפסק.

---

13) וכן יל"פ בהמשך לשון המדרש שם (המובא לעיל) „אמר להם מה אתם סבורין שאתם נכנסין לארץ ערלים כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו ונתתי לך ולזרעך אחריך וגו' על מנת ואתה את בריתי תשמור".

14) וארא ו, ד.

15) וראה נצוצי אורות לזהר שם אות ה.

16) לקוטי לוי"צ ח"ב ע' מז.

17) ישעי' ס, כא.

18) ראה ב"ב קכט, ב. קלג, א.

*18) ראה גם השאלה בלקו"ת וסידור שם.

19) עירובין יט, א.

20) שו"ת מהר"ם בר' ברוך סי' תקלו. וראה ס' השטרות לר"י ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים קידושין תשובות סי' קמו ואילך. ועוד. וראה לקו"ש ח"כ ע' 309 הערה 69.

21) ובשו"ת שם ממשיך: ואם תאמר נטלוה הגוים ואנן בגלות, קיימא לן לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחזקת ישראל היא וארץ ישראל נקראת ע"ש ישראל כו'.

וע"כ צ"ל דתרווייהו איתנהו בה, שיש ב' דרגות ואופנים הן בא"י הן במצות מילה: א) כפי שהיא באופן ד„ירושה" שאין לה הפסק, דמצד זה הפסק לזמן לאו שמי' הפסק. ב) כפי שהיא באופן ד„מתנה (ש)יש לה הפסק".

ד. ויש לבאר זה ע"פ מה שמצינו בנוגע למילה, דנוסף ע"ז שכ"א מישראל, גם איש ישראל שאינו יכול לקיים מצות מילה בפועל („כגון[22] שמתו אחיו מחמת המילה" וכיו"ב), נק' „מהול"[23], הרי גם בנוגע למושך ערלתו, מצינו בזה חילוקי דינים: הרמב"ם[24] כתב „וכל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה[25] כו'", היינו שלדעת הרמב"ם משיכת הערלה הוי בכלל „מפר בריתו של אברהם אבינו", ולאידך איתא בגמ'[*25] וכן פסק הרמב"ם[26] „משוך מותר לאכול בתרומה ואע"פ שנראה כערל" (ומה ש־מסיים „ומד"ס שימול פעם שני עד שיראה מהול", פירשו כמה מפרשי הרמב"ם[27] שהוא רק למצוה ואין זה מעכב אכילת תרומה אפילו מדרבנן[28]). ומזה מוכח, שאע"פ שנראה כערל, אינו ערל ואינו נקרא ערל[29], שלכן מותר לאכול בתרו־מה.

ומהמשך דברי הגמ'[30] שמקשה מה־ברייתא שבה נאמר „את בריתי הפר[31] לרבות את המשוך", ומתרץ שזהו רק „מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא", מוכח, דמדאורייתא אינו בכלל „את בריתי הפר" [ולפי הנ"ל בדעת הרמב"ם שגם מד"ס אינו ערל ומותר לאכול בתרומה (ומה שצריך למול פעם שני' הוא לפי שנראה כערל) נמצא שגם מד"ס אינו בגדר ד„בריתי הפר"[32]][33].

---

22) רש"י למשנה שבהערה הבאה. וראה נ"כ הטושו"ע שבהערה הבאה.

23) משנה נדרים לא, ב. רמב"ם הל' נדרים פ"ט הכ"ב. טושו"ע יו"ד סרי"ז סקמ"א־ב.

24) הל' מילה פ"ג ה"ח.

25) בכס"מ ציין לאבות פ"ג מי"א ושם איתא רק „המפר בריתו של א"א". וראה פיהמ"ש להרמב"ם אבות שם (מירושלמי פאה פ"א ה"א קרוב לסופה). רע"ב ורבינו יונה שם.

*25) יבמות עב, א.

26) הל' תרומות פ"ז ה"י. וראה הערה 28.

27) רדב"ז, כס"מ, משנה למלך (ומסיים: ומה־ירושלמי דפרקין (פ"ח ה"א) נראה כגי' האחרת כו'), ועד"ז במשנה למלך הל' מלכים (פ"י ה"ז).

28) והיינו כגירסת הגמ' שלפנינו דאיתותב ר"ה (גי' ופי' הא' ברש"י (ד"ה קתני) ותוס' (ד"ה מיתיבי) שם) דס"ל דבר תורה משוך אוכל בתרומה ומדב־ריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל. — ולכמה דיעות (ראה ערוך לנר יבמות שם (ד"ה תיובתא), מראה הפנים לירושלמי יבמות שם. ועוד), לדעת הרמב"ם (וראה גם גי' הב' ברש"י ותוס' שם) אסור לאכול בתרומה עד שימול. ואכ"מ.

29) כן משמע לפי הצפע"נ הל' תשובה פ"ג ה"ז (ח, ב). הל' תרומות פ"ב הי"ב (מג, ג־ד). שו"ת צפע"נ נ.י. סרס"ח — שערל לא מקרי אבל מצות מילה ביטל. ע"ש (אף דיש לפרש שבהל' תרומות מדבר במשוך לא באופן שעשה להבעיס להפר הברית).

לכללות דין משוך וחיובו למול שנית (והשקו"ט בסוגיא דיבמות ובב' הלכות הנ"ל ברמב"ם) ראה גם אור זרוע הל' מילה סי' צח. שו"ת צ"צ יו"ד סי' רא (ושם מפרש דמשוך היינו שנדבק?). שו"ת פרי יצחק ח"א סכ"ז בארוכה. ובכ"מ.

30) יבמות שם.

31) פרשתנו יז, יד.

32) אבל ראה שו"ת פרי יצחק שם. ועוד.

33) וראה צפע"נ הנ"ל (ובעוד מקומות — נעתקו כמה מהם בצפע"נ עה"ת בא יב, מד (ע' מח ואילך)), מה שמפרש במכילתא (בא שם) „ומלתה אותו אז יאכל בו להביא את שנתקיימה בו מצות מילה אפילו שעה אחת אפילו שחזר הבשר וחפה העטרה אינו

---

*) ראה ס' אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"ז ע' רס. המו"ל.

ומוכח מכל זה שבברית דמילה יש שני גדרים: „בריתו של אברהם אבינו", שבזה אפשרית הפרה ע"י מעשה האדם, שע"י פעולתו יפר הברית; „בריתי" ד־הקב"ה, שכיון שנמול פעם אחת שוב אי אפשר להאדם לבטל ולהפר ברית זה, ולכן לא מקרי משוך ערל לענין אכילת תרומה.

ה. והביאור בזה:

שונה הברית בין הקב"ה ואברהם מ„ברית" בין שני אנשים, שמתקשרים להיות אוהבים זה את זה, משא"כ בכר"ב בין הקב"ה ואברהם (בין בורא לנברא), יש חילוק בין הברית כפי שהיא מצד הקב"ה והברית כפי שהיא מצד אברהם. ואף שעיקר הברית הוא מצד הקב"ה, מצד כח הבורא נעשית הברית באופן ד„ברית עולם", הרי ישנו בזה גם צד של הנברא, „ואתה את בריתי תשמור".

והם שני הפרטים הנ"ל שבברית מילה: כמו שהוא מצד הקב"ה, „בריתי", וכמו שהוא מצד אברהם אבינו.

והיינו שבענין כריתת הברית והתקשרות עם הקב"ה, ישנם שני פרטים, כמו שהוא מצד הנברא ופעולתו, בריתו של א"א, שבגילוי של התקשרות זו אפשר שיהי' הפסק, והוא מה ש„מילה ר"ת מתנה יש לה הפסק", ולכן אפשר שמעשה האדם יפגע בזה, דמשוך נקרא „מפר בריתו של אברהם אבינו"; וכמו שהוא מצד הבורא, שהיא התקשרות שאי אפשר להיות בה הפסק, כיון שאינו דבר שנעשה מצד הנברא אלא מצד הקב"ה, שלכן נק' „בריתי", ומצד זה גם משוך אינו נק' ערל, כי אין פעולת האדם יכול להפר ברית זו.

ויש לומר, דהגם שבכללות ניתנו שני ענינים אלו בברית דאברהם, הרי ב־פרטיות יותר, זהו החילוק בין הברית כמו שהיא לפני מ"ת, לכמו שהיא לאחרי מ"ת שאז נצטוינו „וביום השמיני ימול"[34].

וכמו שמדייק הרמב"ם[35] „ושים לבך על העיקר הגדול . . שכל מה שאנו מרחיקין או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו . . אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול".

דהברית כפי שהיא לפני מ"ת, לפני ביטול ה„גזירה" דעליונים לא ירדו ל־תחתונים (כדברי המדרש הידוע[36]), הרי היא בעיקר ובגלוי הברית שמצד הנברא, מצד אברהם אבינו; ואילו הברית כמו שהיא לאחרי מ"ת, היא בעיקר כמו שהוא מצד הקב"ה.

וע"ד כללות החילוק בין המצות שלאחרי מ"ת, לגבי המצוות שקיימו האבות קודם שניתנה תורה, שארז"ל[37] „כל המצות שעשו לפניך האבות ריחות

מעכבו לאכול בפסח ולא בתרומה", ומלשון רש"י יבמות (ע, ב ד"ה אדרבה)* „ערלות דגופי' משמל פעם אחת שוב אינה חוזרת עליו" דמשמע דגם במשוך אינה חוזרת עליו.

*) וראה גם פרש"י עירובין יט, א ד"ה ולא (בבועל ארמית) „דמשכה ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול".

34) תזריע יב, ג. וראה בכ"ז באו"א קצת לקו"ש ח"ל ע' 55 ואילך. וש"נ.

35) פיהמ"ש חולין ספ"ז.

36) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

37) שהש"ר פ"א, ג (א).

היו, אבל אנו שמן תורק שמך כו׳״, שב״ריח״ ישנם שני ענינים: א) אינו אלא התפשטות הדבר ואינו חלק מעצם הדבר (שלכן ע״י הריח לא נחסר כלום מ־הדבר), ב) כעבור משך זמן נכלה הריח. ועד״ז נמשלו המצוות שקיימו האבות ל״ריח״, כי א) לא הי׳ בהם כח הבורא כמו במצוות שלאחרי מ״ת, כי קיומן הי׳ בכח עצמם, ב) לא הי׳ בהם הכח לקבוע באופן נצחי קדושת המצות בהדברים הגשמיים שבהם נעשו המצות.

ומזה מובן גם במצות מילה, שאף שהי׳ ע״ז ציווי דהיינו (גם) נתינת כח מלמעלה, מ״מ, כיון שהי׳ לפני ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו לתחתונים, לא הי׳ בקיומה קודם מ״ת אותו התוקף של המצוות שלאחרי מ״ת, שנצטוינו[38] ע״י ״אנכי ה׳ אלקיך״, אנכי[39] מי ש־אנכי[40].

ו. עפ״ז יש לבאר ב׳ לשונות שמצינו במדרשים בענין ברית מילה:

בב״ר[41] איתא ״א״ר לוי לעת״ל אב־רהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה ואותן שחטאו יותר מדאי מה עושה להם מעביר את הערלה וכו׳ ונותנה עליהם ומורידן לגיהנם כו׳״, ובשמו״ר[42] איתא ״שאין ישראל המהולים יורדין לגיהנם אמר ר׳ ברכי׳ כדי שלא יהיו המינים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לגיהנם מה ה־קב״ה עושה משלח מלאך ומושך ערלתן והם יורדין לגיהנם שנאמר כו׳״.

ויש לעיין בזה: כיון שאעע״ה ״אינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה (לגיהנם)״, ו״אין ישראלים המהולים יור־דין לגיהנם״, מדוע יורדים אלו ״שחטאו יותר מדאי״ (וכיו״ב) לגיהנם?

גם יש להבין החילוק בין שני ה־מדרשים, שבב״ר איתא שאברהם אבינו עצמו מעביר את הערלה כו׳ ונותנה עליהם, ובשמו״ר איתא שמלאך מושך ערלתן כו׳[43].

ועכצ״ל שמעשיהם גרמו להם שיופ־קע מהם שם ״מהול״, אלא שבזה יש שני אופנים. דכאשר ״חטאו יותר מדאי״, פירושו הפרת הברית שלהם עם הקב״ה, ולכן כלפי אברהם אבינו ובריתו הוא בגדר ״ערל״ שהוא שייך לגיהנם, ולכן אברהם ״מעביר את הערלה כו׳ ונותנה עליהם״, היינו שמצד ״אברהם״ הם בגדר ״ערלים״. אמנם בשמו״ר שם קאי כלפי בריתו של הקב״ה, שמצד זה גם מי שחטא ״יותר מדאי״ לא מקרי מיפר ה־ברית, ולא נעשה ערל ממש, אלא רק ״מינים ורשעי ישראל״ שהם כמומרים ר״ל, עליהם יש מקום לומר שהם כער־לים [ועוד זאת, מדברי המדרש מובן, שגם הם אינם בגדר ״ערלים״ ממש (שלכן אין המלאך מביא ערלה ועושה אותם לערלים ממש, אלא מושך ערלתן, שע״פ הלכה אינו בגדר דהפר ברית ממש[44]), אלא ״כדי שלא יהיו המינים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לגיהנם״, היינו שאין זה אלא כדי לבטל אמירתן והוראת היתר לאנ־

38) יתרו כ, ב.

39) דלא אתפס בשם ולא אתרמיז בשום אות וקוצא כו׳ (לקו״ת פינחס פ, ב).

40) ראה בכ״ז לקו״ש ח״ה ע׳ 88 ואילך. וש״נ.

41) פמ״ח, ח.

42) פי״ט, ד.

43) ראה ביאור השינויים וכו׳ לקו״ש ח״ג ע׳ 764 בהערה.

44) וראה בהערה בלקו״ש שם בסופה.

שים הללו להמשיך בהנהגה של מינות ורשעות].

ז. עפ"ז יש לבאר גם בנוגע לירושת ארץ ישראל:

ארץ ישראל ניתנה לעם ישראל ב־ברית עולם ע"י הקב"ה לאברהם אבינו, ופשיטא שאין שייך בזה הפסק באיזה אופן שהוא, שתמיד היא של ישראל, היא בבעלותן.

אבל כשם שהי' בנתינת הארץ בפועל, שמצינו ג' אופנים בחלוקתה (לשבטים ולמשפחות): ירושה (באופן של נחלה), חלוקה ע"פ טעם ושכל, וחלוקה ע"פ הגורל, וכמשנ"ת במ"א בארוכה[45] שג' ענינים אלו הם ע"ד ג' הענינים דירושה מכר ומתנה[46], כן הי' גם (מקור) ג' ענינים אלו בנתינתה לאברהם אבינו (לעם ישראל בכלל).

החילוק בין ג' ענינים אלו בפשטות הוא, שמכר הוא דבר הניתן ללוקח תמורת תשלום, ובמילא מובן, שהוא בהתאם ולפי ערך תשלום של הלוקח.

מתנה באה בעיקר מצד הנותן המתנה, בלי תשלום מצד המקבל כבמכר, אבל סו"ס יש למצב ופעולת המקבל בזה יחס וערך למתנה, דאי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא הוי יהיב לי' מתנתא[47].

משא"כ ירושה הוא דבר שאינו תלוי כלל בעבודת היורש או במעמדו ומצבו, דבאיזה מצב שהוא הרי הוא יורש הכל.

וי"ל הטעם, כי ירושה אינה נתינה לשני, אלא כלשון הכתוב[48] „תחת אבותיך יהיו בניך", שהיורש עומד במקום המוריש, שהוא הוא המוריש, ובמילא יש לו ה־בעלות על נכסי המוריש (ואין בירושה משום שינוי רשות)[49].

ומעין ג' ענינים אלו (ובדקות יותר) הוא גם בארץ ישראל:

„ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת" — הרי ברית זו היתה בקשר עם גזירת ברית בין הבתרים, „ידוע[50] תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגו' ודור רביעי ישובו הנה", שזה הי' מעין „חוב" שעל בנ"י לפרוע עבור ירושת הארץ. ובלשון רש"י בכ"מ[51] „שטר חוב" של גזירת כי גר יהי' זרעך המוטל על זרעו של יצחק (ושלכן „וילך (עשו) אל ארץ מפני יעקב אחיו"[52], „אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר"[53]).

אמנם בברית מילה הוסיף הקב"ה „ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלקים", שאינו תלוי וקשור עם פעולת ועבודת האדם.

אלא שבזה גופא שני אופנים — אופן של מתנה ואופן של ירושה, ושניהם

45) ראה לקו"ש חי"ג ע' 114 ואילך (באו"א). וש"נ. חכ"ח ע' 176 ואילך.

46) ראה ע"ד מתנה וירושה בא"י — ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ב. צפע"נ עה"ת פרשתנו טו, ז־ח.

47) ראה גיטין נ, ב. ב"ב קנו, א. ועוד. וראה לקו"ש חי"ג שם הערה 41.

48) תהלים מה, יז. וראה ב"ב קנט, רע"א.

49) ראה בכ"מ בס' צפע"נ (שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סקי"ח. שו"ת ווארשא ח"ב סקי"ח. השלמה יג, א).

50) טו, יג. טז.

51) וישלח לו, ז. חוקת כ, יד.

52) וישלח שם, ו.

53) ל' רש"י שם, ז.

שייכים למצות מילה, וכמודגש גם בה־כתוב בהפרשה:

בתחילת הפרשה נאמר „ואתנה בריתי ביני וביניך" (שהוא כפרש"י „ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך ע"י מצוה זו" כנ"ל) לאחרי שנאמר הציווי (על המילה) „התהלך לפני והי' תמים".

ולהלן בפרשה מקדים „ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם" ואח"כ ממשיך „ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור גו' זאת בריתי אשר תשמרו גו' המול לכם כל זכר".

ויש לומר שבזה נרמזים שני הענינים שבנתינת הארץ, באופן של מתנה ובאופן של ירושה:

גם הנתינה הראשונה שנאמרה בפרשת מילה „להורישה לך ע"י מצוה זו", אינה באופן של תנאי וחוב, אלא „ואתנה בריתי ביני וביניך", והוא בדוגמת מתנה שבאה בעיקר מצד הנותן, אלא שבאה לו מצד עלייתו של מקבל המתנה למצב נעלה יותר, עביד לי' נייחא לנפשי', שהוא התוכן דמצות מילה.

למעלה מזה הוא מה שנאמר „ונתתי לך ולזרעך אחריך גו' לאחוזת עולם, והייתי להם לאלקים", שבדיבור זה דנתינת הארץ „לאחוזת עולם" נאמר שהקב"ה הוא אלקים דבנ"י, והוא ברית הארץ באופן של ירושה, מבלי תנאים או שייכות למצבם של ישראל, אלא מצד עצם מציאותם שהם כולא חד עם קוב"ה, אלא שמוסיף בדיבור בפ"ע, „ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור".

והם שני הפרטים שבא"י, בהתאם לשני הגדרים שבמילה, שמצד בריתו של אברהם אבינו שבמצות מילה, היינו כפי ששייכת עדיין להנברא ומעמדו ומצבו, הרי השייכות לא"י היא באופן של מתנה, שסו"ס מעמד ומצב המקבל תופס מקום כאן, ובמילא בשינוי מעמד ומצב דישראל (שאינו במצב דעביד נייחא לנפשי'), אפשר בזה הפסק, היינו שאינו ניכר בגלוי שייכותו לבריתו של אברהם אבינו, ובמילא לא"י.

ולכן ענין זה נרמז בהר"ת דהאותיות של מילה „מתנה יש לה הפסק", דאותיות מורה על גילוי של הדבר, אות מלשון „אתא"[54] בקר"[55].

אבל מצד בריתו של הקב"ה שבמצות מילה, לא שייך בזה שום ביטול או הפסק ח"ו, מאחר שכל כולו הוא מצד הבורא, ואין תפיסת מקום למעמד ומצב האדם, ולכן זהו קיים תמיד, באיזה מצב שיהודי נמצא, דמאחר שנימול פ"א ה"ה בברית עולם עם הקב"ה, וכ"ה בנוגע לא"י, שאין בזה הפסק כלל.

וזהו שמתרץ אאמו"ר בתירוץ הא' „הנה זהו רק למשך זמן ואח"כ ישובו", שאין בזה משום הפסק כ"א אדרבה, זה מבטא ומורה על דבר זה גופא, שגם במצב שחסר בגילוי התקשרות דבנ"י, ולכן גלו ישראל למשך זמן, לא חסר ע"ז בבריתם והתקשרותם, ויודעים גם אז שאח"כ ישובו.

וכשם שהי' במצרים שבזכות ברית מילה ודם פסח גאלתי אתכם ממצרים[56], כן הוא גם לעתיד ש„בזכותם אתם עתידין ליגאל בסוף"[57], „הקב"ה גואלם

---

54) ישע' כא, יב.

55) ראה תו"א מקץ מב, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' שיא. סידור יז, ד. ובכ"מ.

56) פדר"א פכ"ט. מכילתא ופרש"י בא יב, ו.

57) פדר"א שם. וראה רד"ל שם אות לח.

בזכות המילה"[58], ובקרוב ממש יבואו[59]

ישראל שנקראו נחלה לארץ שהיא נחלת עולם לבני ישראל, בביאת משיח צדקנו, בעגלא דידן.

(משיחת ש"פ וארא תש"מ)

58) אגדת בראשית רפי"ז.

59) ראה מכילתא בשלח טו, יז.